

onderwijs en wetenschappen werd gesierd ten tijde van de opening van haar nieuwe gebouw in 1982 — wordt door Willemsen in een aantal bijdragen geanalyseerd. Hij legt daarbij ook verband met Vlaanderen. Willemsen onderzoekt het begrip nationale bibliotheek echter in het bijzonder in de laatste bijdrage en dan vooral in het licht van een landelijke bibliotheekvoorziening die bepaald niet geconcentreerd hoeft te zijn in één organisatie en één gebouw. Een bijzondere vorm van nationale dienstverlening is de samenwerking tussen de KB en de Nationale Bibliotheek—de Perpustakaan Nasional — te Jakarta, een samenwerking die vooral door Willemsen zelf gestalte heeft gekregen. Tussen de genoemde onderwerpen door krijgen de beheersing van de Nederlandse literatuurproductie, de retrospectieve catalogisering en de retrospectieve conversie van kaartbestanden in machineleesbare vorm een plaats. Ook valt de aandacht op een hartig betoog tegen de vorm waarin de informatieverzorging voor de geesteswetenschappen enige jaren geleden onderwerp van onderzoek werd. Het is evenals de laatste bijdrage niet eerder gepubliceerd en het is het meest uitgesproken kritisch.

Willemsens beschouwingen vormen het tegendeel van memoires. Zij zijn strikt onpersoonlijk en daar ligt dan ook het zwakke punt in de constructie. Want wie zich wil zetten aan de historie van het Nederlandse wetenschappelijk bibliotheekwezen zij gewaarschuwd: de stimulerende rol van Willemsen zelf ontbreekt in zijn stukken ten enen male. Zij verdient in die nog aan te vatten geschiedschrijving helder uit de verf te komen. Het voorwoord van Reedijk geeft daartoe een aanzet.

R. L. Schuurmsma

H. van der Wee, E. Aerts, ed., *Debates and controversies in economic history. A-Sessions. Proceedings tenth international economic history congress Leuven, August 1990* (Studies in social and economic history III; Leuven: Universitaire Pers Leuven, 1990, 247 blz., ISBN 90 6186 375 9).

De universiteit van Leuven is de eerste Nederlandstalige universiteit waar een wereldcongres van onderzoekers op het terrein van de economische geschiedenis is georganiseerd: de groep van Heiman van der Wee kan trots zijn op het resultaat, niet in het minst op de vóór het congres reeds gepubliceerde *proceedings* van deze indrukwekkende wetenschappelijke bijeenkomst. In deze notitie wil ik mij beperken tot opmerkingen over de bijdragen betreffende de geschiedenis der Nederlanden.

Alvorens daaraan te beginnen rijst de vraag naar de grote debatten in de huidige fase van de beoefening van de economische geschiedenis. Soms verneemt men dat er geen interessante debatten meer zijn in de economische geschiedenis. Zo denkt Van der Wee er beslist niet over: met veel verve stelt hij de vijf hoofdthema's (*A-sessions*) van het congres voor (9-14).

De eindrapporten van deze 5 thema's, die in deze bundel in extenso zijn opgenomen, werden op het congres uitvoerig besproken. Zij zijn telkens het resultaat van een analyse van een flink aantal *papers* die op eerdere bijeenkomsten zijn gepresenteerd en waarvan men de teksten niet heeft gepubliceerd. Wel vindt men lijsten met de namen van paper-auteurs en de titels van hun bijdragen.

Thema A-1 ('The European discovery of the world and its economic effects on pre-industrial society (1500-1800)') dankt zijn belang niet alleen aan de voor Zuid-Europa zeer belangrijke herdenking van de ontdekkingen in 1487 en 1492, maar ook aan het grote actuele belang dat gehecht wordt aan de sterk toenemende internationalisering van de economische activiteit in de

wereld gedurende de laatste decennia. Gewezen wordt op onze gebrekkige kennis van de effecten van deze ontdekkingen op bestaande netwerken van lange-afstandhandel en op de economie en cultuur van de ontdekte en geëxploiteerde gebieden. Voor de hier gepubliceerde algemene rapporten over dit thema (17-64) maakten de rapporteurs gebruik van 13 *papers*, waaronder twee van Nederlandse zijde: P. C. Emmer (RUL) droeg bij met *een paper* 'European expansion and non-western agriculture before 1800', terwijl Frank Perlin (EUR) 'Financial institutions and business practices across the Euro-Asian interface (1500-1900)' behandelde.

Thema A-2 ('Inland transport and communication from the 11th to the 20th century') vertegenwoordigt de voortgaande revolutie in het transportwezen in het binnenland en haar effecten. Ook raakt men doordrongen van het feit dat het Britse voorbeeld te dominant is. In het gedeelte over de pre-industriële periode vinden we een belangrijke inbreng van J.-J. Heirwegh (ULB) die een eindrapport schreef onder de titel 'Transports intérieurs et communication au cours de la période pré-industrielle' (71-76). Hij gebruikte hiervoor 17 *papers*, waaronder 3 van onderzoekers van de ULB: van G. Raepsaet (oudheid), J. P. Devroey (middeleeuwen) en hemzelf (nieuwe tijd). Ten behoeve van de eindrapporten over de industriële periode—die sterk gericht zijn op de transformatie van het transport en zijn sociale en economische effecten—schreven twee onderzoekers van de RU Groningen een bijdrage: H. J. de Jong over 'Dutch inland transport in the nineteenth century (1800-1880)' en R. Fremdling over 'Railways and coal transportation in northern Germany (1850-1913)', terwijl de Luikse onderzoeker M. Laffut een 'Bilan sur le rôle des chemins de fer dans le développement de la Belgique au XIXe siècle' opmaakte.

De recente groei van de enorme industriële en commerciële conglomeraten inspireerde tot het thema A-4 ('Structure and strategy of small- and middle-size enterprise since the industrial revolution'). Waarom overleeft het kleinbedrijf? Opnieuw leverde de ULB in de persoon van G. Kurgan-van Hentenryk een rapporteur over dit thema, te zamen met E. Chadeau: 'Structure et stratégie de la petite et moyenne entreprise depuis la révolution industrielle' (167-192), terwijl de Luikse onderzoekster Nicole Caulier-Mathy ('De la mine à la promotion immobilière: propriété foncière et entreprise en Belgique au XXe siècle') het enige *paper* uit de Nederlanden schreef.

De internationale schuldenkwesie gaf aanleiding tot het thema A-3 ('Foreign loans. Debt and economic development in the 19th and 20th centuries'). Het is opmerkelijk dat dit thema geen enkele bijdrage uit Nederland of België heeft weten aan te trekken. Hetzelfde geldt voor het laatste grote thema (A-5 'Education and economic growth since the industrial revolution'). Zo rijst dan toch de vraag, of gelet op de bestaande expertise de Nederlandse en Belgische onderzoekers in deze laatste thema's niet iets hadden kunnen laten zien.

P. M. M. Klep

E. Aerts, ed., *Proceedings tenth international economic history congress Leuven, August 1990. B-Sessions* (Studies in social and economic history IV-XX; Leuven: Universitaire Pers Leuven, 1990).

Deze zeventien delen bevatten de *papers* die op het congres ter discussie stonden in de zogenaamde B-sessies. Ik beperk me opnieuw tot de bijdragen over de Nederlanden, want het is — gelet op de beschikbare tijd en ruimte — onbegonnen werk alle delen inhoudelijk te becommentariëren.

In E. Aerts, F. Crouzet, ed., *Economic effects of the French revolutionary and Napoleonic*